YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL / IYUN/6-SON, V-QISM

Google Scholar
OpenAIRE
INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

ISSN: 2992-8982
https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2026-yil, iyun.
V-qism

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir oʻrinbosari:
Karimov Norboy Gʻaniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – Oʻzbekiston doʻstlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat Gʻafforovna, pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdugʻaniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Koʻnak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoʻja oʻgʻli, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin oʻgʻli, Oʻzb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshligʻi
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining oʻrinbosari
Ochilov Farkhod, Oʻzb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshligʻi
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil oʻgʻli, texnika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), katta oʻqituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon oʻgʻli, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor oʻgʻli, TDIU katta oʻqituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:
Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor Genera's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:
""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali
O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

KORPORATIV BOSHQARUVDA ESG TAMOYILLARINI JORIY ETISHNING IQTISODIY TAHLILI 12
I. R. Berdikulova
TEKSTIL SANOATIDA SUV ISTE'MOLI VA QAYTA ISHLASH ULUSHI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK: 20 DAVLAT MISOLIDA KORRELYATSIYA VA K-MEANS KLASTER TAHLILI 16
Zayniyev Diyorbek Zokir o'g'li
Turobova Hulkar Rustamovna
O'ZBEKISTONDA BIZNES BIRLASHUVLARINI HISOBGA OLISHNI MHXS (IFRS) 3 ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH 24
Davletov Ikrom Raximberganovich
VINOCHILIK SANOATI KORXONALARIDA TOVAR-MODDIY ZAXIRALAR AUDITINI TASHKIL QILISH VA O'TKAZISH TARTIBI 33
Jo'rayev Dilshod Xudoyqulovich
СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ 38
Абдуллаева М.Б.
AGROSANOAT MAJMUASIDA INTEGRATSION TUZILMALARNING ISTIQBOLLI SHAKLLARINING NAZARIY ASOSLARI 44
Murodov Sherzodbek Murod o'g'li
RESPUBLIKADA YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING BOZOR MEXANIZMI 51
Kalandarova Elnura Muzaffar qizi
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN MAHALLALARDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHGA KO'MAKLASHISH 55
Niyozov Zuxur Davronovich
Yarlaqabov Faxriddin Baxodir o'g'li
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОТЧЕТА О ФИНАНСОВОМ ПОЛОЖЕНИИ КОМПАНИИ В СООТВЕТСТВИИ С ТРЕБОВАНИЯМИ МСФО 58
Худойкулова Дилора Дилмуродовна
SANOAT KORXONALARINING INVESTITSIYALARI TARKIBI VA ULARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINING IQTISODIY TAHLILI 64
Karimova Saodatxon Ulug'bek qizi
XALQARO MOLIYAVIY HISOBOT STANDARTLARIGA MUVOFIQ JORIY AKTIVLARNI HISOBGA OLISHNI TAKOMILLASHTIRISH 71
Mavlyanova Dilobar Maxkamovna
DAVLAT TOMONIDAN TURIZM SOHASINI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 77
Karimova Dilafruz Sadriddin qizi
МЕТОДЫ АНАЛИЗА ЦИФРОВИЗАЦИИ В РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ 82
Ахмедова(Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи
AHOLI ZICH JOYLASHGAN HUDUDLARDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIY-IQTISODIY OMILLARI VA XORIJIY TAJRIBA TAHLILI 89
Bo'stonova Nilufar Abdusmatovna
Nematjonova Risolatxon Dilshodbek qizi
JANUBIY KOREYA TAJRIBASIDA CHIQINDILARNI BOSHQARISHDA EPR TIZIMI VA RAQAMLI YECHIMLARNING O'RNI 94
Otarbayev Zamir Zairovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

SANOAT SALOHIYATI SAMARADORLIGINI INVESTISIYALAR ASOSIDA OSHIRISHNING MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI 100

Urazaliyev Bekzod Sultanbayevich

ЦИФРОВЫЕ НАВЫКИ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЖЕНСКИХ КАДРОВ НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ УЗБЕКИСТАНА........ 107

Дониёрова Зуҳрабону Алишер кизи

TURIZM SUG'URTASI VA UNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI........ 113

Xo'jamov Akbar Bahriddinovich

KELAJAKDAGI GLOBAL VA MINTAQAVIY IQLIM O'ZGARISHI HAMDA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH ZARURIYATI 118

Djumayev Askar Xaydarovich

SAMARQAND VILOYATI UMUMIY OVQATLANISH KORXONALARIDA RESURSLARNI BOSHQARISH SAMARADORLIGI 123

Erdonov Muhammadamin Erdon o'g'li
Qahhorova Nargiza Qahramonovna
Rafiqjonov Damir Raxim o'g'li
Jamilov Firdavs Otabek o'g'li

ПУТИ РАСШИРЕНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УПРАВЛЕНИИ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ 129

Норкулов Хабибулло
Абдурасулова Шахзода
Бахриддинов Дилшодбек

NATIV BRENDING VOSITASI SIFATIDA UGC VA EGC: GLOBAL TENDENSIYALAR VA O'ZBEKISTON BOZORIGA MOSLASHUV 135

Yuldasheva Mahliyo Baxtiyor qizi

SOLIQ TO'LOVCHILARGA XIZMAT KO'RSATISHDA RAQAMLASHTIRISH ORQALI SOLIQ MA'MURCHILIGINING SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI 138

Shamsiyev O'ktam Sayfitdinovich

НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ И ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЦИФРОВОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ ПРИ УПРАВЛЕНИИ БИЗНЕС-ПРОЦЕССАМИ 147

Джуманов А.А.

BANK SEKTORIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA XARAJAT SAMARADORLIGI: XALQARO TAJRIBA ASOSIDA EKONOMETRIK BAHOLASH 157

Masharipova Durdona Ulug'bekovna

РАЗВИТИЕ ИНСТРУМЕНТОВ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ 164

Джуманов А.А.

DAVLAT XARIDLARIDA SUN'IY INTELLEKTGA ASOSLANGAN NARXLAR MODULINI JORIY ETISH: KORRUPSIYAGA QARSHI KOMPLAYENS, HISOBDORLIK VA RAQOBATNI KUCHAYTIRISH YO'NALISHLARI 174

Raxmanov Furqat Temirovich

АНАЛИЗ НА ОСНОВЕ МОДЕЛИ АЛЬТМАНА ПРИ ОЦЕНКЕ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 179

Ибрагимов Гайратжон Артикович

TIJORAT BANKLARIDA RISKLARNI BOSHQARISHNINZ ZAMONAVIY MODELLARI VA KOMPLAYENSNAZORAT TIZIMINI RIVOJLANTIRISH 186

Fayziyev Sherzod Djunaydilloyevich

SUN'IY INTELLEKTNING MEHNAT UNUMDORLIGI VA MOBILLIGIGA TA'SIRI........ 192

Shakarov Zafar Gafforovich

URGUT ERKIN IQTISODIY ZONASIDA SANOAT TARMOQLARINI KLASTERLASH SAMARADORLIGINING TAHLILI 198
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich
Qurbonov Tolmasjon Namoz o'g'li
Uzoqov Rafiq O'lmas o'g'li
INFRATUZILMA INVESTITSIYALARINING AHOLI FAROVONLIGIGA TA'SIRINI BAHOLASHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI VA HUDUDIY XUSUSIYATLARI 204
Jiyanov Laziz Najimovich
«ЗЕЛЁНОЕ» ВОДОСНАБЖЕНИЕ В ЗАСУШЛИВЫХ РЕГИОНАХ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ 210
Курбанова Дилфуза Махсудовна
TALABALARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIKPSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI 217
Karimova Feruza Xamidullayevna
PAXTACHILIKDA ZAMONAVIY AGROTEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH VA EKOLOGIK MUVOZANAT TA'MINLASHNING IQTISODIY MEXANIZMI 221
Ishniyazov Zoxid Normamatovich
FUQAROLAR MUROJAATLARI MA'LUMOTLARI ASOSIDA HUDUDLARNING IJTIMOIYIQTISODIY RIVOJLANISH DARAJASINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI 226
Inomov Daniyar Valijonovich
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA QIMMATLI QOG'OZLAR BILAN OPERATSIYALARNI TAKOMILLASHTIRISH: HOLAT TAHLILI VA TAVSIYALAR 232
Niyozov Zuhur Davronovich
Xolmurotov Sardor
Haydaraliyev Avaz
YAQIN SHARQDA TURIZM EKSPORTI STRATEGIYALARI VA ULARNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH IMKONIYATLARI: BAA VA SAUDIYA ARABISTONI TAJRIBASI ASOSIDA QIYOSIY TAHLIL 238
Tolibova Aziza To'lqin qizi
BANKLARDA IJARA MUOMALALARINI TARTIBGA SOLUVCHI ME'YORIY - HUQUQIY ASOSLAR VA XALQARO STANDARTLAR 243
Sativaldiyeva Gulchexra Xudayberdiyevna
QURILISH MATERIALLARI KORXONALARIDA STRATEGIK RISK-MENEJMENT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 247
Masharipova Sevara
TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 251
Ergashev Jamshid Jamoliddinovich
Muhammadjonova Iroda Bahodir qizi
BALIQCHILIK TARMOG'INI INTENSIV RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA ILMIY-NAZARIY ASOSLARI 256
Iskandar Yunusov
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA BARQAROR QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI: AGROEKOLOGIK VA IJTIMOIY-IQTISODIY YONDASHUVLAR INTEGRATSIYASI 262
Mirzanov Berdak Joldasbevich
RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING IPOTEKA KREDITLASH JARAYONINI OPTIMALLASHTIRISH MEXANIZMLARIGA TA'SIRI 268
A'zamxo'jayeva Nihol
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI STATISTIK KO'RSATKICHLAR TIZIMI: METODOLOGIYA VA TAKOMILLASHTIRISH 273
Aysachev Abdulfotix Abdulfaizovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

O'ZBEKISTONDA XIZMATLAR EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI 278
Ruziyeva Nigina Baxtiyorovna
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA O'ZBEKISTONDA TA'LIM TIZIMIDA OLIB BORILGAN ISLOHOTLAR (MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMI MISOLIDA) 284
G.A. Norbo'tayeva
YASHIL MARKETING VA ESG INTEGRATSIYASI: STATISTIK TAHLIL VA BARQAROR RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI 288
Charos G'ayratova
РАЗВИТИЕ ЦИФРОВЫХ СИСТЕМ И ОБЗОР ИНСТРУМЕНТОВ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ 294
Джуманов, А.А.
RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA INVESTITSIYALARNI JALB QILISH — IQTISODIY TARAQQIYOTNING MUHIM OMILI 303
Bayitova Rohatoy Bahrom qizi
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARUVCHILARNI SUG'URTA MEXANIZMLARI ORQALI MOLIYALASH MASALALARI 307
Xakimov Zafar Ibragimovich
SOLIQ MA'MURCHILIGI ORQALI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING BARQAROR FAOLIYAT YURITISHINI TA'MINLASH MUAMMOLARI 314
Ahrorqulov Jonibek Otabek o'g'li
FOOD PRICE VOLATILITY AND ITS EFFECTS ON LOW-INCOME HOUSEHOLDS 320
Rakhmatova Mukhlisa Dilshod qizi
SUN'IY INTELLEKTNING O'ZBEKISTON SOLIQ TIZIMI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDAGI AHAMIYATI 327
Hamidova Shahzoda Odiljanovna
MHXS VA XUSUSIY SEKTOR KREDITLARI: MAMLAKATLARARO EMPIRIK TAHLIL 331
Davronbek Matyakubovich Matkarimov
INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM XIZMATLARINI TASHKIL ETISHNING ZARURATI 336
Xasanova Yulduz Kayumovna
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA ALOQA KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 340
Saidqosimova Umida Ibragimovna
PROSPECTS FOR DEVELOPING BROKERAGE AND UNDERWRITING ACTIVITIES OF COMMERCIAL BANKS IN UZBEKISTAN 345
Niyozov Zukhur
Barnoyev Mirfayoz
Yadgarov Avaz
ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HIGHER EDUCATION: A GLOBAL REVIEW OF AI-POWERED TEACHING AND LEARNING 349
Begzod Nishanov
BULUTLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA ELEKTRON TA'LIM RESURSLARINI BOSHQARISH MEXANIZMLARI 356
Raxim Matniyazov
Umar Asrayev
ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ 367
Зугурова Зилола Дамировна

FOREIGN COUNTRIES' EXPERIENCE IN ORGANIZING AND MANAGING SMALL INDUSTRIAL ZONES 371
Shodmonkulov Kamoliddin Murodillayevich
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДЕНЕЖНЫЕ ПЕРЕВОДЫ КАК ФИНАНСОВЫЙ РЕСУРС УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ И ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ 375
Гимранова О. Б.
O'ZBEKISTON HUDUDLARIDA KAMBAG'ALLIK DARAJASI TAHLILI (2010–2025-yillar) 383
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich
MINTAQADA TABIIY KAPITALNI JAMG'ARISH SAMARADORLIGINI INTEGRAL INDEKS ASOSIDA BAHOLASH VA HUDUDLARNI TABAQALASHTIRISH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA) 388
Raximov Faxriddin Shavkatovich
QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI UNDIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA SOLIQ TO'LOVCHILAR XULQ-ATVORINI MODELLASHTIRISH: INSTITUTSIONAL VA BIXEVIORISTIK YONDASHUVLARNING INTEGRATSIYASI 393
Urazmatov Jonibek Musurmanovich
O'ZBEKISTON BANK SEKTORIDA RAQAMLI XIZMATLAR BOZORI: JORIY HOLAT, TENDENSIYALAR VA XALQARO TAJRIBA 398
Eshqobulova Charos O'roq qizi
KORXONALAR EKSPORT FAOLIYATINI BOSHQARISHDA INNOVATSION MOLIYAVIY INSTRUMENTLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH 403
To'rayeva Yulduz Shamsiddin qizi
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA IQTISODIY RESURSLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI BO'YICHA XORIJIY TAJRIBALAR 410
Islomov Shuhrat Marufjonovich
Eshquvvatova Nodira Abdullayevna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA IQTISODIY RESURSLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI BO'YICHA XORIJIY TAJRIBALAR

Islomov Shuhrat Marufjonovich
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti samarqand filiali
Email: s.islomov@kiut.uz

Eshquvvatova Nodira Abdullayevna
Samarkand iqtisodiyot va servis instituti
Ikkinchi bosqich doktorant (PhD)
Email: eshquvvatovanodira1@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada xizmat koʻrsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish boʻyicha xorijiy mamlakatlar tajribalari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda rivojlangan davlatlarda qoʻllanilayotgan zamonaviy boshqaruv yondashuvlari, resurslardan oqilona foydalanish mexanizmlari hamda samaradorlikni baholash koʻrsatkichlari oʻrganilgan. Shuningdek, xizmat koʻrsatish sohasida uchrayotgan asosiy muammolar aniqlanib, xorijiy tajriba asosida ularni bartaraf etish yoʻllari taklif etilgan. Tadqiqot natijalari xizmat koʻrsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan foydalanish samaradorligini yanada oshirishga qaratilgan ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit soʻzlar: xizmat koʻrsatish korxonalari, iqtisodiy resurslar, foydalanish samaradorligi, xorijiy tajriba, resurslardan oqilona foydalanish, samaradorlik koʻrsatkichlari, boshqaruv mexanizmlari, iqtisodiy samaradorlik.

Аннотация: В данной статье с научной точки зрения проанализирован зарубежный опыт повышения эффективности использования экономических ресурсов на предприятиях сферы услуг. В ходе исследования изучены современные подходы к управлению, механизмы рационального использования ресурсов и показатели оценки эффективности, применяемые в развитых странах. Кроме того, выявлены основные проблемы, возникающие в сфере услуг, и предложены пути их решения на основе зарубежного опыта. Результаты исследования служат основой для разработки научных выводов и практических рекомендаций, направленных на дальнейшее повышение эффективности использования экономических ресурсов на предприятиях сферы услуг.

Ключевые слова: предприятия сферы услуг, экономические ресурсы, эффективность использования, зарубежный опыт, рациональное использование ресурсов, показатели эффективности, механизмы управления, экономическая эффективность.

Abstract: This article provides a scientific analysis of international experiences in improving the efficiency of economic resource utilization in service sector enterprises. The study examines modern management approaches applied in developed countries, mechanisms for the rational use of resources, and key indicators used to assess efficiency in the service sector. In addition, existing challenges faced by service enterprises are identified, and effective solutions are proposed based on best international practices. The findings of the research contribute to the development of relevant conclusions and practical recommendations aimed at enhancing the efficiency of economic resource utilization and ensuring sustainable development of service sector enterprises.

Keywords: service sector enterprises, economic resources, efficiency of resource utilization, international experience, rational resource use, efficiency indicators, management approaches, economic efficiency.

KIRISH

Jahonda raqobatlashuv darajasining keskin ortib borayotgan sharoitida xizmat koʻrsatish korxonalarida mavjud iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish, ularni oqilona taqsimlash hamda resurslardan maksimal

natija olish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Zamonaviy boshqaruv tizimlarini joriy etish, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish orqali korxonalarning barqaror rivojlanishini ta'minlash bugungi kunda dolzarb vazifalardan biridir.

Rivojlangan mamlakatlarda yalpi ichki mahsulot tarkibida xizmatlar sohasining ulushi 65–80 foizgacha yetgan bo'lib, xizmat ko'rsatish korxonalarida resurslardan samarali foydalanish orqali ishlab chiqarish tannarxini kamaytirish va foyda hajmini oshirishga erishilmoqda. Masalan, sohada band aholining ulushi 70 foizdan ortiqni tashkil etadi va to'g'ridan to'g'ri investitsiyalarning 40 foizdan ziyodi aynan xizmat ko'rsatish sohasiga yo'naltirilmoqda[1].

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, xizmat ko'rsatish korxonalarida resurslardan oqilona foydalanish korxona rentabelligini oshiradi, mahsulot va xizmat sifati yaxshilanadi hamda bozor raqobatbardoshligi mustahkamlanadi. Shu bois, resurslardan foydalanish samaradorligini oshirishga qaratilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish, moliyaviy imkoniyatlarni to'g'ri yo'naltirish va innovatsion texnologiyalarni keng qo'llash bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlari ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda O'zbekistonda ham xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, energiya, xomashyo, vaqt va mehnat resurslarini tejash, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, ishlab chiqarish jarayonlarida avtomatlashtirish darajasini oshirish, resurslardan qayta foydalanish imkoniyatlarini yaratish va ishlab chiqarish chiqindilarini kamaytirish bo'yicha chora-tadbirlar ko'rilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son[2]li Farmonida iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida, jumladan, xizmat ko'rsatish sohasida mavjud iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish va ularni tejash bo'yicha aniq vazifalar belgilangan. Strategiyada resurslarni boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish orqali xizmatlar hajmini 2026-yilgacha 1,8 baravar oshirish, sohada qo'shimcha 500 mingdan ortiq yangi ish o'rinlari yaratish hamda xizmatlarning yalpi ichki mahsulotdagi ulushini 50 foizdan yuqori darajaga yetkazish maqsad qilingan.

Yuqoridagi farmon va qarorlar iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish masalasini davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilab beradi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2024-yil yakuniga kelib O'zbekistonda xizmat ko'rsatish sohasida yaratilgan yalpi qo'shilgan qiymat 270 trillion so'mni tashkil etib, bu 2020-yilga nisbatan qariyb 1,4 baravarga oshgan. Shu davrda xizmat ko'rsatish korxonalarida resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar hisobiga mahsulot tannarxi o'rtacha 12 foizga kamaygan, energiya sarfi esa 8 foizga qisqargan.

Mazkur vazifalarni bajarishda xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-tadqiqotlar olib borish, resurs boshqaruvi tizimlarini modernizatsiya qilish hamda korxona ichki imkoniyatlarini to'liq ishga solish dolzarb hisoblanadi hamda sohaga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur dissertatsiya tadqiqoti muayyan darajada xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Servis iqtisodiyotining shakllanishi, innovatsion iqtisodiyotning rivojlanishi, resurslardan samarali foydalanish, raqobatning shakllanishi, iqtisodiy samaradorlik masalalarining fundamental asoslari xorijlik olimlar, jumladan, J.M. Keynes[3], M. Porter, Y.A. Shumpeter, K.X. Haksever, B.R. Render, R.S. Rassel, R.G. Merdik va boshqa olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Xizmat ko'rsatish sohasini boshqarish xususiyatlari, servis faoliyatining innovatsion jihatlari xorijlik olimlar, jumladan, E.F. Avdokushin[4], T.D. Burmenko[5], V.A. Bespalov, V.A. Demidov, N.N. Lebedeva, O.S. Oleinik, A.P. Egorshin, S.A. Zaichenko va boshqa olimlar tomonidan o'rganilgan.

Ushbu muammolarni o'rganishga o'zbekistonlik olimlardan M.Q. Pardaev, M.E. Po'latov, M.M. Muxammedov, D.R. Zaynalov, Q.J. Mirzayev, I.S. Tuxliev, X.P. Abulkasimov, T.S. Rasulov, N.U. Arabov, D.X. Aslanova, B.Sh. Safarov va boshqalarning ilmiy ishlari bag'ishlangan[6].

1 http://stats.oecd.org/
2 https://lex.uz/ru/docs/-5841063
3 Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Пер. сангл. проф. Н.Н.Любимова, под. ред. д.э.н., проф. Л.П.Куракова. – М.: МИЭМП, 2010; Портер М.Э. Конкуренция / пер. с англ. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2005. – 808 с.;
4 Авдокушин Е.Ф. и др. Новая экономика: монография / Под ред. Е.Ф.Авдокушина, В.С. Сизова. - М.: Магистр. - 2009. - 542 с.;
5 Бурменко Т. Д. Сфера услуг: экономика: учебное пособие / Т.Д. Бурменко, Н.Н. Даниленко, Т. А. Туренко; под ред. Т.Д. Бурменко. - М.: КНОРУС, 2007. – С. 661;
6 Пардаев М.Қ., Исроилов Ж.И., Ғаппаров А.Қ. Хизмат кўрсатиш соҳасида иқтисодий таҳлилни такомиллаштириш муаммолари. Рисола. Самарқанд. «Зарафшон», 2009. - 66 б.- 4,1 б.т.; Пўлатов М.Э., Мирзаев Қ.Ж., Султонов Ш.А., Шавқиев Э. Глобал

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada tizimli tahlil, guruhlash, induksiya va deduksiya, statistik va qiyosiy tahlil, abstrakt-mantiqiy yondashuv kabi usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiy resurslarning barcha turlariga xos bo'lgan xususiyat, ularning nisbatan cheklanganligi va kamyobligi hisoblanadi. Resurslarning cheklanganligi iste'mol bilan birga ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish hajmini ham cheklab qo'yadi. Buning natijasida har bir korxona, mamlakat o'z imkoniyatlarini hisobga olib, tovarlar ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishning har bir turini birdaniga emas, uning shu davr uchun eng kerakli bo'lganlarini tanlab kengaytirish va rivojlantirishga ustunlik beradi, resurslarni birinchi navbatda ularga jalb qiladi.

Har bir resurs undan xizmat ko'rsatish jarayonida foydalanilganda muayyan samaraga ega bo'ladi. Resurs keltiradigan natija o'z chegaralariga ega. Har qanday resursdan oqilona foydalanilgan taqdirda ham ma'lum chegaradan ortiq mahsulot yaratib bo'lmaydi.

Xizmat ko'rsatish faoliyati turli xil ko'rinish va yo'nalishlarda xizmat ko'rsatish natijasida iste'molchilarning moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirishga yo'naltirilganligi bilan tavsiflanadi. Ushbu faoliyat pirovard natijalarga erishishda iste'molchilarning bevosita yoki bilvosita ishtirok etishi asosida amalga oshiriladi. Xizmat ko'rsatish jarayonida inson kapitali asosiy ishlab chiqarish omili bo'lganligi sababli sohada mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini ifodalovchi ko'rsatkichlarning tavsifi va mazmuniga e'tibor qaratamiz.

Xizmat ko'rsatish korxonalarining samaradorligini umumiy mezonini belgilashda ham hozircha yagona yondashuv mavjud emas. Ba'zi iqtisodchilar fikricha, xizmat ko'rsatish yuksak darajada bo'lgan va barcha resurslardan oqilona foydalangan holda aholining talabini to'laroq qondirish xo'jalik faoliyati samaradorligining mezoni hisoblanadi. Ko'pgina iqtisodchilar xarid quvvatiga ega bo'lgan aholiga xalq iste'moli buyumlariga bo'lgan talabini qondirish darajasi xizmat ko'rsatish faoliyati samaradorligining umumiy mezoni hisoblanadi, deyishsa, boshqalar xizmat ko'rsatish jarayoni samaradorligi o'zaro bog'langan asosiy ko'rsatkichlar tizimi bilan belgilanishi kerak, ko'rsatkichlarning bu tizimi xizmat ko'rsatishda yaratilgan yalpi daromad miqdorini, aholiga ko'rsatiladigan xizmatlar miqdorini to'la aks ettiradi, deyishadi.

Bizning fikrimizcha, xizmat ko'rsatish korxonalari xo'jalik faoliyatida samaradorlikni kompleks tahlil qilish faqat uning mezonini o'z ichiga olish bilan chegaralanib qolmasligi zarur, chunki mezon asosan samaradorlikni oshirishning mohiyati va asosiy vazifalarini ifodalaydi, lekin o'lchov hamda baholash vositasi bo'lib xizmat qila olmaydi. Bu vazifalarni samaradorlik ko'rsatkichlari bajaradi.

Bizning fikrimizcha, xizmat ko'rsatish korxonalarida moddiy, moliyaviy va mehnat resurslaridan samarali foydalangan holda aholining xizmatlarga bo'lgan talablarini to'liq va sifatli qondirish asosida yuqori natijadorlikka erishish xizmat ko'rsatish faoliyati samaradorligining bosh mezoni hisoblanadi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida resurslardan samarali foydalanish davr talabi. Bu hech eskirmaydigan muammodir, chunki undan samarali foydalanish mulkning yoki ijtimoiy tizimning qanday shaklda bo'lishidan qat'i nazar hamisha dolzarbdir.

Iqtisodiy jihatdan taraqqiy etgan mamlakatlar iqtisodiyotida ro'y berayotgan tub o'zgarishlar xizmatlar sohasining tez sur'atlarda rivojlanishi bilan bog'liq. Bugun dunyo miqyosida insoniyat tomonidan yangi texnika va texnologiyalarni yaratish va ularni o'zlashtirish natijasida xizmatlar sohasi jadal sur'atlarda rivojlanib bormoqda. Rivojlangan davlatlar kabi mamlakatimizda ham xizmatlar sohasini rivojlantirish va aholining unga bo'lgan talabini to'liqroq qondirish maqsadida xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishning xorijiy tajribalarini o'rganamiz. Tarixga nazar tashlaydigan bo'lsak, Buyuk Britaniya, Fransiya, Germaniya va AQSH kabi rivojlangan davlatlarda XVIII asrda xizmatlar sohasi rivojlana boshlaganini va bunga asosiy sabab dunyo miqyosida sodir bo'lgan sanoat revolyutsiyasi ekanligini ko'rish mumkin.

Xizmatlar sohasining rivojlanishi ko'p jihatdan boshqa tarmoq va sohalarning ixtisoslashuvi bilan ham bog'liqdir. Bugungi kunda rivojlangan davlatlar YAIMning 75 % ini va rivojlanayotgan mamlakatlar YAIMning 50 % ini xizmatlar sohasi tashkil etmoqda. Bu mamlakatlarning tajribasini o'zlashtirish maqsadida AQSH, Yaponiya, Germaniya va Buyuk Britaniya davlatlarida xizmatlar sohasini rivojlantirish tajribasini o'rganishga harakat qilamiz.

иқтисодий ривожланиш (туризм иқтисодиёти).Ўқув қўлланма.Т.: Фан ва технология, 2018. – 296 б.; Мухаммедов М.М. и др. Экономика торговли. Самарқанд.1998.с.282; Зайналов Д.Р. Услуги и сервис как экономическая категория. // «Сервис» журнали. Самарканд: 2009, 1-сон. 70-77 бетлар. – 0,6 б.т.; Тухлиев И.С., Ҳайитбоев Р., Сафаров Б.Ш., Турсунова Г.Р. Туризм асослари. Дарслик. – Т.: Фан ва технология, 2014. – 332 б.; Абулкасимов Х.П., Расулов Т.С. Особенности научно-технической и инновационной политики стран СНГ, Ближнего и Среднего Востока. Учебное пособие. – Т.: ТашГИВ 2017. – С. 15-17.; Арабов Н.У., Артиков З.С. Сервис корхоналарида хизмат кўрсатиш сифатини ошириш. Инсон капитали ва ижтимоий ривожланиш журнали//Самарқанд, СамДУ, № 1, 2021, 153-164 б.; Асланова Д.Х. Трудоёмкость продукции общественного питания и резервы её снижения: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук.- Киев. 1992 – С. 20.

AQSHning xizmatlar sohasini rivojlantirish tajribasi. Tarixiy jihatdan xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishi jamiyatning tarixiy rivojlanishi bilan bevosita bog'liqdir. Jamiyat o'z taraqqiyotining turli bosqichlarida har doim ham xizmat turlari, sifati va texnikasiga yuqori talablar qo'ygan. Iqtisodiyotda xizmat ko'rsatish sohasining alohida faoliyat turi sifatida taqsimlanishi XX asrning boshlarida sodir bo'lgan, o'sha davrda birinchi marta A. Fisher, keyinroq esa D. Bell nomoddiy ishlab chiqarish iqtisodiyotning uchinchi sektori to'g'risida fikr bildirgan.

U. Vitt va K. Grosslarning tadqiqotlariga ko'ra, 1970-yildan 2005-yilgacha Amerika Qo'shma Shtatlarida transport va sanoatda arzon energiya vositalarining paydo bo'lishi mehnat unumdorligining oshishiga va xizmatlar sohasining jadal rivojlanishiga sabab bo'lgan. AQSHda yaratilgan texnologik innovatsiyalar juda tez sur'atlar bilan turizm, bank-moliya, tibbiyot, ta'lim va boshqa xizmatlarga jalb etilishi sohaning yetakchi tarmoqqa aylanishiga sabab bo'ldi, deyish mumkin.

Yaponiyada xizmatlar sohasining rivojlanish tendensiyasi. Yaponiyada xizmat ko'rsatish sohasi sanoatning rivojlanishini ta'minlovchi sektor sifatida shakllangan. Xizmat ko'rsatish sohasida chakana va ulgurji savdoning ulushi yuqori hisoblanadi. Yaponiyada 1980-yillardan boshlab reklama, ma'lumotlarni qayta ishlash, nashriyot, turizm, dam olish sohalari, ko'ngilochar va boshqa sohalar jadal rivojlana boshladi. Dastlab xizmat ko'rsatish sohalarining aksariyati kichik hajmda faoliyat yurituvchi va mehnat sig'imkorligi yuqori bo'lgan, hukumat tomonidan kompyuter va elektron mahsulotlarning xizmat ko'rsatish sohasida qo'llanishi yo'lga qo'yilib, texnologik jihatdan rivojlanib bordi. Yaponiyada xizmat ko'rsatish sohasida bandlar ulushi 75 % ni tashkil etadi. Yaponiyada savdo, moliyaviy va sug'urta xizmatlari hamda bank xizmatlarini ko'rsatish xizmatlar sohasida yuqori o'rin egallaydi. Bugungi kunda Yaponiya iqtisodiyotida axborot, turizm, aloqa xizmatlarining ham roli oshmoqda.

Yaponiyada savdo xizmatlari rivojlangan. Savdo sohasi qo'shilgan qiymat yaratilgan tovarlar savdosiga asoslanadi. Yaponiyada xomashyo import orqali kiritiladi, qayta ishlanadi va qo'shilgan qiymat yaratilgan sanoat tovarlari eksport qilinadi. Yaponiya imperiyasi davrida savdo yengil sanoatga ixtisoslashgan edi. Ikkinchi jahon urushidan keyin neft va yoqilg'i mahsulotlari import qilinib, mashinasozlik, avtomobilsozlik, yarim o'tkazgichlar, yuqori texnologik uskunalar eksport qilina boshlandi. Bu davrga kelib, savdo og'ir va kimyo sanoati mahsulotlariga ixtisoslashdi. 1980-yildan boshlab Yaponiya savdo balansi ijobiy bo'la boshladi. 1990-yildan boshlab Yaponiya kompaniyalari qator ishlab chiqarish zavodlarini Osiyo mamlakatlariga ko'chira boshladi. Osiyo mamlakatlarida ishlab chiqarilgan tovarlarni esa import qilishga o'tdi.

Yaponiyada moliya xizmatlari rivojlangan. Mamlakat iqtisodiyoti moliya bozori infratuzilmasining rivojlanganligi tufayli o'z zaxiralari va mavjud resurslaridan samarali foydalana olgan. 2022-yilda xizmat ko'rsatish sohalariga ijtimoiy ta'minot (34,2 foiz), davlat qarziga xizmat ko'rsatish (23,6 foiz), mahalliy ajratmalar, soliq imtiyozlari va boshqalar (16,1 foiz), jamoat ishlari (6,1 foiz), ta'lim va fan (5,4 foiz) hamda milliy mudofaa (5,2 foiz) uchun mablag' ajratilgan.

Yaponiyada transport xizmatlari yuqori darajada rivojlangan. Ayniqsa, mamlakatning yirik shaharlarini bog'lovchi "Sinkansen" tezyurar poyezdlari alohida e'tiborga sazovordir.

Yaponiyada turizm xizmatlari yaxshi rivojlangan. Har yili Yaponiyaga 30 mln atrofida xorijiy sayyohlar tashrif buyuradi. Yaponiyaning eng muhim turistik resursi uning boy va betakror tarixiy-madaniy merosi hisoblanadi. Mamlakatda turizm iqtisodiyotning yetakchi tarmog'i hisoblanadi. Yaponiyada turistlar uchun 1 600 ta muzey, 357 ta milliy va prefektura parklari, 290 ta hayvonot va botanika bog'lari, 76 ta akvarium hamda "Tokio Disneylendi" qatorida 227 ta ko'ngilochar majmua faoliyat yuritadi. Turizm xizmatlari hajmi yildan yilga oshmoqda. Yaponiyada xizmatlar sohasining jadal rivojlanishi ushbu davlatdagi yirik korporatsiyalarning xorijga investitsiya kiritishi bilan ham bog'liq. Xizmat ko'rsatish sohalari orasida restoran, reklama, ko'chmas mulk, mehmonxona va dam olish biznesi hamda ma'lumotlarni qayta ishlash sohalari rivojlangan.

Germaniyada xizmatlar sohasining rivojlanishi. Germaniya yuqori darajada shaharlashgan va sanoati rivojlangan davlatlardan biridir. Germaniyada xizmatlar sohasi, shu jumladan savdo va moliya, bandlikning eng katta qismini tashkil qiladi. XXI asrning boshlarida ishchilarning taxminan beshdan bir qismi ishlab chiqarishda, 2 % i qishloq xo'jaligi bilan bog'liq sohalarda, qolgan qismi esa xizmat sohalarida, ya'ni moliya, bank, maishiy xizmatlar, sug'urta va xizmat ko'rsatishning boshqa sohalarida faoliyat olib boradi. Germaniyada aholi yoshi ulg'ayib borgani sari iqtisodiy o'sish sur'ati pasayib bormoqda. 2050-yilga borib Germaniyada ishchi kuchi soni 28 % ga qisqarishi prognoz qilingan.

Germaniya davlatida XX asrning o'rtalarigacha ishlab chiqarishni rivojlantirishga juda katta e'tibor berilgan bo'lsa, keyinchalik globalizatsiya va ixtisoslashuv jarayonlari tufayli xizmatlar sohasini rivojlantirishga e'tibor berila boshlandi. J. Gershuni va I. Maylsning tadqiqotlariga ko'ra, rivojlangan davlatlarda, shu jumladan Germaniyada insonlar ko'proq vaqtini xizmatlarni sotib olishdan ko'ra o'z-o'ziga xizmat ko'rsatishni afzal bilishadi.

Germaniyada ish haqi xarajatlarining yuqoriligi sababli unumdorligi past bo'lgan xizmat turlarini rivojlantirish juda qimmatga tushadi. Shu sababli mamlakatda ko'p xizmatlar autsors shakliga o'tgan. Masalan, ko'pgina nemis korxonalarida dasturlash xizmatlari xorijiy korxonalar tomonidan ko'rsatiladi.

Bugungi kunda Germaniyada malakali kadrlarga bo'lgan yuqori talab xizmatlar sohasi, ishlab chiqarish, chakana savdo va qurilish sohalarida sezilmoqda. 2021-yilda malakali ishchilar yetishmovchiligi rekord darajaga yetib, mamlakat bo'ylab bo'sh ish o'rinlari soni 1,8 mlnni tashkil qildi. GFR hukumati Germaniyada ish topishdagi to'siqlarni kamaytirish maqsadida mamlakatning immigratsiyaga oid qonun hujjatlariga o'zgartirish kiritish rejalarini ishlab chiqdi.

Buyuk Britaniyada xizmatlar sohasining rivojlanishi. Buyuk Britaniyada 2016-yilda YAIMning 75 % ini xizmatlar tashkil etgan va jami bandlarning 79 % i xizmatlar sohasiga to'g'ri kelgan. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasida bo'layotgan o'zgarishlar xizmatlar sohasining tarkibi va ishlash tartibini tubdan o'zgartirib yubordi. Bugungi kunda Zoom, Skype kabi dasturlar insonlarga masofadan turib video muloqot qilish imkoniyatini yaratib berish bilan birga mehnat bozorida dasturchi, tizim boshqaruvchisi kabi yangi ish o'rinlarining paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. 1970-yilda Britaniya hukumati xizmatlar sohasida mehnat unumdorligini oshirish maqsadida sohada faoliyat olib boruvchi subyektlar uchun maxsus soliqlarni joriy etdi.

Britaniyada xizmatlar sohasida yangi imkoniyatlarni o'rganish va kelajakda rivojlantirish strategiyalarini tuzish bilan shug'ullanuvchi maxsus Xalqaro savdo departamenti tashkil etilgan.

Xizmatlar sohasini jadal sur'atlarda rivojlantirish uchun Buyuk Britaniyada statistik ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish mexanizmi juda yaxshi yo'lga qo'yilgan. Bugungi kunda mamlakat darajasida boshqaruv qarorlarini qabul qilishda intellektual texnologiyalar (neyral tarmoqlar va boshqa katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish algoritmlari)dan foydalanish odatiy holga aylangan. Virtual xizmatlarning rivojlanishi, ayniqsa, moliya sohasida an'anaviy xizmatlarning rivojlanishiga katta xavf-xatar keltirib chiqaradi. Virtual xizmatlar mijoz bilan to'g'ridan to'g'ri, vositachilarsiz aloqaga kiradi va xizmat ko'rsatishda minimal xarajatni talab etadi. Shu sababli kelajakda virtual xizmatlar an'anaviy xizmatlarning o'rnini to'liq egallaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot natijalariga ko'ra, iqtisodiy jihatdan taraqqiy etgan mamlakatlarda xizmat ko'rsatish sohasining jadal rivojlanishi iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. AQSH, Yaponiya, Germaniya va Buyuk Britaniya tajribasi shuni ko'rsatadiki, xizmatlar sohasi iqtisodiyotning yetakchi sektori sifatida shakllangan bo'lib, yalpi ichki mahsulot va bandlik tarkibida yuqori ulushni egallaydi. Xizmatlar sohasining rivojlanishi ilmiy-texnik taraqqiyot, raqamli texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya tizimlari hamda innovatsion boshqaruv mexanizmlarining joriy etilishi bilan chambarchas bog'liqdir.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish mehnat unumdorligini oshirish, xizmatlar sifati va raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Xorijiy tajribada xizmatlar sohasida axborot texnologiyalarining keng joriy etilishi, autsorsing mexanizmlaridan foydalanish, malakali kadrlar tayyorlash va mehnat bozorini moslashuvchan boshqarish samaradorlikni oshirishning asosiy omillari sifatida namoyon bo'lmoqda.

Shuningdek, xizmatlar sohasining rivojlanishi aholining turmush darajasi va iste'mol tuzilmasining o'zgarishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Aholi daromadlari oshgani sari xizmatlarga bo'lgan talab ortib boradi, bu esa servis faoliyatining kengayishi va iqtisodiy resurslardan yanada oqilona foydalanishni talab etadi. Xizmatlar sohasida mehnat unumdorligi tarmoqlar kesimida turlicha bo'lsa-da, moliya, savdo, transport va telekommunikatsiya kabi sohalarda yuqori o'sish sur'atlari kuzatilmoqda.

- Xorijiy tajribalar va o'tkazilgan tahlillar asosida xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:
- Xizmat ko'rsatish korxonalarida raqamli texnologiyalar, axborot tizimlari va sun'iy intellekt elementlarini joriy etish orqali boshqaruv jarayonlarini avtomatlashtirish va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish zarur.
- Mehnat unumdorligini oshirish maqsadida xizmatlar sohasida malakali kadrlar tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning kasbiy kompetensiyalarini doimiy rivojlantirib borish mexanizmlarini takomillashtirish lozim.
- Xizmat ko'rsatish korxonalarida autsorsing va kooperatsiya mexanizmlarini keng joriy etish orqali yuqori xarajat talab qiluvchi va unumdorligi past xizmat turlarini optimallashtirish maqsadga muvofiq.
- Xizmatlar sohasida samaradorlikni baholash uchun xalqaro amaliyotda qo'llaniladigan asosiy ko'rsatkichlar (mehnat unumdorligi, xizmatlar sifati, mijozlar qoniqish darajasi, xarajatlar samaradorligi)ni joriy etish va muntazam monitoring olib borish zarur.
- Davlat tomonidan xizmatlar sohasini rivojlantirishga qaratilgan institutsional qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish, jumladan, soliq imtiyozlari, investitsiya rag'batlari va innovatsion loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarini kengaytirish lozim.
- Xizmat ko'rsatish sohasida yuqori texnologiyali, bilimga asoslangan va eksportga yo'naltirilgan xizmat turlarini rivojlantirish orqali milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish tavsiya etiladi.

Umuman olganda, rivojlangan mamlakatlarning xizmatlar sohasini rivojlantirish bo‘yicha ilg‘or tajribalarini tizimli o‘rganish va milliy sharoitga moslashtirish mamlakatimizda xizmat ko‘rsatish korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022-yildagi “2022 — 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-sonli Farmoni // URL: https://lex.uz/ru/docs/-5841063
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 16-fevraldagi “Mamlakat taraqqiyotining 2030-yilgacha mo‘ljallangan ustuvor yo‘nalishlari doirasida islohotlarni izchil davom ettirish va yangi bosqichga olib chiqishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-21-son Farmoni // URL: https://lex.uz/ru/docs/-8050769
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-oktabrdagi “Sanoat va uning bazaviy tarmoqlarini jadal rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-169-sonli Farmoni // URL: https://lex.uz/uz/docs/-6633676
4. Rahimova M. R., Ishmuxamedov A.E. Mintaqaviy iqtisodiyot. Darslik. T.: TDIU, 2010. 72-b.
5. D. Ruzieva, “Korxona iqtisodiyoti”. O‘quv qo‘llanma, “Innovatsion rivojlantirish nashriyotmatbaa uyi” nashriyoti, 2022-y. 166-bet
6. Arabov N.U., Zokirova N.Z. Iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish strategiyalari. Samarqand: SamDU nashriyoti. 2022 yil
7. Pardaev M.Q., Po‘latov M.E. Iqtisodiyot tarmoqlarida mehnat resurslaridan oqilona foydalanish. Toshkent: Iqtisod- Moliya. 2019 yil
8. Mirzaev Q.J., Tuxliev I.S. (2020). Xizmatlar sohasini boshqarishda strategik yondashuvlar. Iqtisodiy tahlil jurnali, №2(10), 28–35.
9. Xudoyberdiev Z.Ya. (2021). Xizmat ko‘rsatishda samaradorlikni baholash usullari. – Toshkent moliya instituti ilmiy ishlar to‘plami, №4, 63–68.
10. Safarov B.Sh. (2023). Raqobatbardosh xizmatlar yaratishda iqtisodiy resurslardan foydalanish mexanizmlari. Toshkent: «Fan va Taraqqiyot» nashriyoti.
11. Umurzakov B.X., G‘afurov U.V. (2022). Xizmat ko‘rsatish faoliyatida resurslardan foydalanishning ijtimoiy samaradorligi. Iqtisod va innovasiyalar jurnali, №1, 75–82.
12. Aslonova D.X. Servis sohasida raqamli transformasiyaning nazariy asoslari. «O‘zbekiston iqtisodiyoti» jurnali, №2(34), 38–44. 2023 yil
13. Qosimova S. (2022). Service sector digitalization and economic resource management. Central Asian Economic Review, 4(2), 59–66.
14. Kuldoshev L.Sh. Xizmat ko‘rsatish sohasida raqobatbardoshlik salohiyatini baholashga ilmiy yondashuvlar. Servis ilmiy amaliy jurnali. 2024 yil 4/2-son

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/5

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz